

АДАПТАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО НОРМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Статтю присвячено аналізу процесу адаптації законодавства України до норм Європейського Союзу, а також інституцій які забезпечують адаптацію законодавства України до законодавства ЄС. Автор приділяє особливу увагу гармонізації не тільки чинного, а й майбутнього законодавства України з правом ЄС, розглядаючи цей процес як важливу умову зміцнення економічних зв'язків між сторонами; поступової інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС; завершення переходу країни до функціонування ринкової економіки. Серед основних сфер, у яких гармонізація здійснюється шляхом приєднання до міжнародних зобов'язань у певній галузі, УА визначає захист права на інтелектуальну власність, енергетику, статистику, транспорт, промислову й підприємницьку політику, фінансові послуги, трудові та соціальні відносини, комунікації, охорону навколишнього середовища, боротьбу проти відмивання грошей і фінансування тероризму, протидію незаконному обігові наркотиків, боротьбу зі злочинністю та корупцією, боротьбу з тероризмом, правову співпрацю, митну справу, заснування компаній, інвестиції, управління державними фінансами.

Ключові слова: Україна; Європейський Союз; адаптація законодавства; Угода про партнерство та співробітництво; Угода про асоціацію; політика ЄС; Східне партнерство; державні інституції.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Україна визначилась із курсом на вступ до ЄС практично з моменту здобуття незалежності. Стратегічною метою держави є повноправне членство в ЄС. Фундаментальні основи європейського курсу України, механізми і тактику реалізації стратегічного курсу визначають наступні документи: Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» (2010 р.) [6], Угода про партнерство та співробітництво між Україною та Європейським Союзом, підписана 16 червня 1994 року [12], Указ Президента України «Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу» від 11 листопада 1998 року [7].

Одним із ключових елементів успішної інтеграції України до ЄС є досягнення певного рівня узгодженості законодавства нашої країни з правовими нормами ЄС. Зближення українського законодавства із сучасною європейською системою права забезпечить розвиток політичної, підприємницької, соціальної, культурної активності громадян України, економічний розвиток держави в рамках ЄС і сприятиме поступовому зростанню добробуту громадян, приведенню його до рівня, що склався у державах-членах ЄС, а також створить необхідні передумови для отримання Україною статусу асоційованого члена Євросоюзу, що є головним зовнішньополітичним пріоритетом України [4].

Згідно пункту 1 статті 51 Угоди про партнерство та співробітництво, сторони визнали, «що важливою умовою для зміцнення економічних зв'язків між

Україною та Співтовариством є зближення існуючого і майбутнього законодавства України із законодавством Співтовариства. Україна вживатиме заходів для забезпечення того, щоб її законодавство поступово було приведенне у відповідність до законодавства Співтовариства». Однак конкретні терміни виконання взятих Україною зобов'язань не зазначено [12].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. Аналіз аспектів розв'язання даної проблеми закладений у дослідженнях вітчизняних учених та дослідників: Ю. Капіца, Н. Малишева, В. Муравйова, Б. Топорнина, В. Копійки, Р. Петрова. Серед закордонних дослідників дану проблему вивчали: А. Татам, П. Крейг, А. Еванс, А. Вілсон, Р. Проді, Д. Льюїс. Дані вчені у своїх роботах торкалися проблеми адаптації українського законодавства до норм ЄС, можливості пришвидшення цього процесу та проблеми, які виникають на його шляху.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Важливою та актуальною для української держави на шляху до євроінтеграції є проблема адаптації українського законодавства до норм ЄС, вивчення готовності державних інституцій на які покладено завдання адаптації законодавства.

Формулювання мети статті. Метою статті є аналіз проблеми адаптації законодавства України до норм Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу дослідження. По суті, процес гармонізації українського законодавства з

правом ЄС розпочався ще до набуття чинності Угоди про партнерство та співробітництво (УПС), торкнувшись регулювання конкуренції, трудових та соціальних відносин. Цей період можна вважати етапом добровільної гармонізації. Його характерними рисами є відсутність конкретних зобов'язань сторін у цій сфері, а також односторонність діяльності України в гармонізації свого законодавства з правом ЄС (за відсутності погодження з європейськими інтеграційними організаціями).

Після набуття чинності УПС процес гармонізації українського законодавства з правом Євросоюзу набув не тільки чітких правових засад, а й різноманітніших форм. Окрім приєднання до міжнародних угод, УПС визначила правові засади для здійснення гармонізації шляхом ухвалення внутрішніх правил, приведених у відповідність до норм права Євросоюзу (статті 50, 51, 60, 61, 63, 68, 71, 75, 76, 77 УПС). Сферами гармонізації українського законодавства з правом ЄС визначалися захист прав на інтелектуальну власність, митна справа, право компаній, банківська справа, бухгалтерський облік компаній, податки, охорона праці, фінансові послуги, правила конкуренції, державні закупівлі, охорона здоров'я та життя людей, тварин і рослин, навколишнє середовище, захист прав споживачів, технічні правила і стандарти, ядерна енергія, транспорт, промисловість, сільське господарство, енергетика, відмивання грошей, соціальна сфера, діяльність малих та середніх підприємств, статистика тощо [12].

Однак в УПС практично не йшлося про терміни здійснення гармонізації. Єдиним винятком вважалася сфера захисту прав на інтелектуальну власність, в якій Україна протягом п'яти років мала виконати зобов'язання, взяті на себе відповідно до Угоди.

Керівництвом держави було розпочато роботу з метою систематизації заходів щодо інтеграції України в європейський правовий простір та виконання взятих в рамках УПС зобов'язань. Президентом України видано ряд указів, серед яких варто зазначити наступні: «Про забезпечення виконання Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та Європейським Співтовариством (Європейським Союзом) від 24 лютого 1998 року № 148/98; «Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу» від 11 червня 1998 року № 615/98 та «Про заходи щодо вдосконалення нормотворчої діяльності органів виконавчої влади» від 9 лютого 1999 року № 145/99. В цьому ж контексті Кабінетом Міністрів України прийнято три важливі постанови: «Про запровадження механізму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 12 червня 1998 року № 852; «Про затвердження Положення про Міжвідомчу координаційну раду з адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 12 листопада 1998 року № 1773 та «Про Концепцію адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 16 серпня 1999 року № 1496 [4].

Роботу по адаптації чинного українського законодавства було розпочато із скасування експортних мит, обмеження підвищення експортних тарифів, скасування спец експорту, уніфікації ставок акцизних зборів на товари вітчизняного виробництва та ті, що імпортуються тощо [5].

Однією з форм реалізації завдань по адаптації законодавства є співпраця України з міжнародними організаціями, ефективне двостороннє співробітництво тощо. Показовим в цьому плані є членство України в Раді Європи. Конвенції цієї організації встановлюють спільні стандарти Ради Європи та ЄС. Україною ратифіковано близько 50 конвенцій цієї організації. Розпорядженням Президента України утворено Державну міжвідомчу комісію з питань впровадження в законодавство України норм і стандартів Ради Європи тощо [4].

Комплексний юридичний та економічний аналіз виконання Україною її зобов'язань згідно УПС засвідчує серйозні неузгодженості, протиріччя і навіть порушення між прийнятими нормативно-правовими актами та стандартами і нормами права ЄС. А в таких важливих сферах як підприємницька діяльність та інвестиції, поточні платежі та капітал, конкуренція та захист власності, не було ухвалено відповідно до визначеного терміну вимог ЄС практично жодного нормативно-правового акту [12].

Процес гармонізації українського законодавства з системою права ЄС уповільнюється об'єктивною різницею історичного та соціокультурного розвитку правових систем, діючою кадровою політикою, корупцією державних службовців та бюрократичною системою в Україні.

Угода про асоціацію з ЄС (УА) (30 березня 2012 року) мала стати значним кроком у процесі поглиблення співпраці сторін, адже документ відводить першорядну роль гармонізації законодавства України з правом ЄС (тільки у Преамбулі УА термін «зближення законодавства» згадується п'ять разів). Зокрема, згідно з текстом Преамбули зближення законодавства пов'язується із процесом реформ в Україні, чим, відповідно, заохочуються економічна інтеграція та поглиблення політичної асоціації сторін. А загалом гармонізація законодавства охоплює практично всі сфери співпраці України з ЄС. Вона має ширшу мету, ніж здійснення економічної інтеграції, адже передбачає реформування економіки та правової системи нашої держави [13].

В Угоді про асоціацію, як і в інших міжнародних угодах ЄС, не міститься визначення поняття «гармонізація». Угода лише оперує традиційними для права ЄС термінами, як «зближення» (Преамбула, статті 1, 59, 84, 337, 358, 375, 405, 417, 428, 474 і т. д.), «законодавче зближення» (статті 149, 152), «регуляторне зближення» (статті 64, 114, 124, 133, 322), «гармонізація» (статті 359, 404), «адаптація» (стаття 138), «визнання міжнародних принципів і стандартів» (статті 291, 346, 378, 385), «взаємне визнання правил» (статті 70, 83, 106, 140), «транспозиція» (статті 56, 65, 96) тощо. Як і в разі з установчими договорами ЄС, це може означати, що в Угоді йдеться про різні способи реалізації одного й того самого процесу, головною метою якого є створення однакових правових умов для суб'єктів співробітництва України та ЄС [13].

УС приділяє особливу увагу гармонізації не тільки чинного, а й майбутнього законодавства України з правом ЄС, розглядаючи цей процес як важливу умову зміцнення економічних зв'язків між сторонами; поступової інтеграції України до внутрішнього ринку

ЄС; завершення переходу країни до функціонування ринкової економіки.

Можна виокремити кілька способів гармонізації законодавства. По перше, це – приєднання України до правових актів, які закріплюють міжнародні стандарти у тій чи іншій галузі. Другий спосіб передбачає узгодження положень національної нормативної бази з приписами постанов інститутів ЄС, взаємне визнання національних стандартів Україною та ЄС [4].

Серед основних сфер, у яких гармонізація здійснюється шляхом приєднання до міжнародних зобов'язань у певній галузі, УА визначає захист права на інтелектуальну власність, енергетику, статистику, транспорт, промислову й підприємницьку політику, фінансові послуги, трудові та соціальні відносини, комунікації, охорону навколишнього середовища, боротьбу проти відмивання грошей і фінансування тероризму, протидію незаконному обігові наркотиків, боротьбу зі злочинністю та корупцією, боротьбу з тероризмом, правову співпрацю, митну справу, заснування компаній, інвестиції, управління державними фінансами [13].

Важливо, що гармонізація українського законодавства з правом ЄС шляхом приєднання до міжнародних стандартів може поширюватися також на сектори, співпраця в яких не передбачається положеннями УА [5].

Більшого поширення у відносинах між Україною та ЄС набув інший спосіб гармонізації – прийняття національних правових актів, положення яких мають відповідати нормам права ЄС. Правові засади для здійснення такої гармонізації визначені і в УА, і в українському законодавстві. Сферами гармонізації законодавства України з правом ЄС є боротьба проти відмивання грошей і фінансування тероризму, захист прав на інтелектуальну власність, митна справа, право компаній, банківська справа, бухгалтерський облік компаній, податки, охорона праці, фінансові послуги, правила конкуренції, державні закупівлі, захист здоров'я та життя людей, тварин і рослин, навколишнє середовище, захист прав споживачів, технічні правила і стандарти, енергетика, транспорт, промисловість, сільське господарство, соціальна сфера, діяльність малих та середніх підприємств, статистика тощо [4].

Угодою про асоціацію передбачено так званий еволюційний підхід до процесу зближення законодавства, суть якого полягає в поступовому приведенні українського законодавства у відповідність до змісту та цілей, закріплених у нормах права ЄС. Такий підхід виправданий, якщо національна система права є достатньо розвиненою, тобто коли внутрішнє законодавство охоплює переважну більшість сфер, що входять до ЄС.

Ще одним способом гармонізації, передбаченим Угодою про асоціацію, є взаємне визнання сторонами правил іншої сторони [13].

Згідно з аналізом положень Угоди про асоціацію та інших документів, що стосуються гармонізації, на відміну від УПС, УА практично не містить приписів, що належать до категорії так званого м'якого права, а передбачає чіткі зобов'язання сторін.

Можна вважати, що в нашій країні вже створено правові засади для регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності, адже відповідне законодавство становить цілісну систему правових норм, котрі включені до Конституції України, кодексів, законів та галузевих підзаконних актів.

Для забезпечення охорони права на інтелектуальну власність 5 квітня 2001 року ухвалено Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо посилення відповідальності за порушення прав на об'єкти права інтелектуальної власності» [8], яким передбачено посилення кримінальних та адміністративних санкцій за незаконне використання об'єктів інтелектуальної власності.

Зокрема, Кримінальним кодексом України (ККУ) [2], від 5 квітня 2001 року визначено кримінальну відповідальність за порушення прав на інтелектуальну власність, що відповідає вимогам TRIPS (the Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights – Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності 1994 року). У лютому 2006 року до ККУ було внесено зміни, згідно з якими значно посилилася відповідальність за злочини, що порушують права на інтелектуальну власність [9]. Так, до ст. 177 Кодексу «Порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію» внесено зміни згідно із Законом України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо захисту прав інтелектуальної власності» від 9 вересня 2006 року та Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо правової охорони інтелектуальної власності стосовно виконання вимог, пов'язаних із вступом України до СОТ» [10] від 31 травня 2007 року.

Було змінено й деякі положення Кодексу України про адміністративні правопорушення, який доповнили ст. 512 «Порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності» та ст. 1563 «Порушення встановлених законодавством вимог щодо заборони реклами та спонсорства тютюнових виробів».

Господарський процесуальний кодекс України [1] було доповнено розділом V-1 «Запобіжні заходи» (згідно із Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо правової охорони інтелектуальної власності» від 22 травня 2003 року), у якому визначено перелік запобіжних заходів у правовідносинах, пов'язаних із захистом прав на об'єкти інтелектуальної власності. Також було внесено зміни до ч. 4 ст. 151 «Підстави забезпечення позову» Цивільно-процесуального кодексу України [14] (відповідно до Закону України «Про судовий збір» від 8 липня 2011 року).

Окрім того, 13 березня 2012 року прийнято Митний кодекс України [3], ст. 397-403 якого містять положення про захист інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України.

Інституційна відповідальність за сферу адаптації законодавства розділена між Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України та Міністерством юстиції України. Перевірка проектів законодавчих актів

на відповідність *acquis communautaire* проводиться як на парламентському, так і на урядовому рівнях [4].

Процес адаптації законодавства вимагає спільних зусиль усіх гілок влади в Україні. Обсяг робіт вражає. За експертними даними, для входження у правове поле ЄС Україні потрібно прийняти нові або внести відповідні зміни майже до 3 тис. законів та інших нормативно-правових актів. Адаптація національного законодавства пов'язана також із розв'язанням цілої низки організаційних, кадрових, фінансових, методологічних, інформаційних і наукових питань та координацією діяльності органів державної влади.

Враховуючи події в Україні кінця 2013-2014 років, а саме масові протести, загроза розколу, військова агресія з боку Росії, повна безпомічність влади, постійні кадрові ротації у вищих ешелонах влади та тотальна недовіра до неї з боку народу, можна зробити висновок що активний процес адаптації законодавства до норм ЄС призупинився.

Отже, в часи революційних подій в Україні, величезні сподівання на «економічний порятунк» український Уряд покладає саме на співпрацю та допомогу з боку ЄС.

Висновки. Отже, курс України до ЄС у сфері адаптації чинного українського законодавства перебуває у

початковій фазі. Попереду безліч питань які треба вирішити і всі вони потребують злагодженої та активної роботи з боку усіх гілок влади України. З моменту «взяття курсу на ЄС», Україною зроблено багато кроків на шляху до адаптації законодавства до Європейських норм. Так, було прийняті Закони України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо посилення відповідальності за порушення прав на об'єкти права інтелектуальної власності», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо правової охорони інтелектуальної власності стосовно виконання вимог, пов'язаних із вступом України до СОТ», внесено зміни до Кримінального кодексу України, Адміністративного кодексу України, Господарського процесуального кодексу України, прийнято Митний кодекс України. Робота по адаптації українського законодавства буде продовжуватися і далі, адже курс на вступ до ЄС не зупиняється ні на хвилину.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі полягають у подальших діях влади України на шляху до адаптації чинного законодавства до норм та стандартів ЄС та здатності державних інституцій виконати поставлені перед ними завдання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Господарський процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] // від 6 листопада 1991 р. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>.
2. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] // від 5 квітня 2001 р. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
3. Митний кодекс України [Електронний ресурс] // від 13 березня 2012 р. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/449517?test=qY4Mfbtc78fVNB4UZicPoHhEH14dss80msh8Ie6>.
4. Муравйов В. Юридична природа порядку денного асоціації між Україною та Європейським Союзом / В. Муравйов // Віче. – 2012. – № 8. – С. 16–21.
5. Опришко В. Питання трансформації Європейського права в законодавство України / В. Опришко // Право України. – 2001. – № 2.0. – С. 28.
6. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики. Закон України від 01.07.2010 № 2411-VI [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2411-17>. – Назва з екрану.
7. Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу. Указ Президента України від 11.06.1998 № 615/98 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. Офіційний веб-сайт. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=615%2F98>.
8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо посилення відповідальності за порушення прав на об'єкти права інтелектуальної власності. Закон України № 2362-III від 5 квітня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 23. – С. 117.
9. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо захисту прав інтелектуальної власності [Електронний ресурс] // Закон України № 3423-IV від 9 вересня 2006 р. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3423-15>.
10. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо правової охорони інтелектуальної власності стосовно виконання вимог, пов'язаних із вступом України до СОТ. [Електронний ресурс] // Закон України № 1111-V від 31 травня 2007 р. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1111-16>.
11. Палагнюк Ю.В. Політика ЄС щодо України на етапі реалізації Україною Євроінтеграційної стратегії. [Електронний ресурс] // 2012 р. – Режим доступу : <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukraci/government/2012/186-174-3.pdf>.
12. Угода про партнерство та співробітництво між Україною та Європейським Співтовариством від 16 червня 1994 року. – Київ, 1997. – С. 27.
13. Угода про асоціацію між Україною з однієї сторони та Європейським Союзом і його державами членами, з іншої сторони. [Електронний ресурс] // від 2012 р. - Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/docs/Agreement/AA_Body_text.pdf
14. Цивільно-процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] // від 18 березня 2004 р. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.

О. В. Головенко,
магістрант Інститута державного управління,
Черноморський державний університет ім. Петра Могили,
с. Николаев, Україна

АДАПТАЦІЯ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА УКРАЇНИ К НОРМАМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗА

Стаття посвячена аналізу процесу адаптації законодавства України к нормам Європейського Союзу, а також інститутів забезпечуючих адаптацію законодавства України к законодавству ЄС. Автор уделает особе внимание гармонизации не только действующего, но и будущего законодательства Украины с правом ЕС, рассматривая этот процесс как важное условие укрепления экономических связей между сторонами; постепенной интеграции Украины во внутренний рынок ЕС; завершение перехода страны к функционированию рыночной экономики. Среди основных сфер, в которых гармонизация осуществляется путем присоединения к международным обязательствам в определенной области УА определяет защиту права на интеллектуальную собственность, энергетику, статистику, транспорт, промышленную и предпринимательскую политику, финансовые услуги, трудовые и социальные отношения, коммуникации, охрану окружающей среды, борьбу с отмыванием денег и финансирования терроризма, противодействие незаконному обороту наркотиков, борьбе с преступностью и коррупцией, борьбу с терроризмом, правовое сотрудничество, таможенное дело, основания компаний, инвестиции, управление государственными финансами.

Ключевые слова: Украина; Европейский Союз; адаптация законодательства; Соглашение о партнерстве и сотрудничестве; Соглашение об ассоциации; политика ЕС; Восточное партнерство; государственные учреждения.

O. Golovenko,
Institute of public administration of State policy and management,
Petro Mohyla Black Sea state university, Mykolaiv, Ukraine

ADAPTATION OF UKRAINIAN LEGISLATION TO THE NORMS OF THE EUROPEAN UNION

This paper focuses on the analysis of the process of adaptation of Ukraine with the European Union, as well as institutions that provide adaptation of Ukraine's legislation to EU legislation. The paper analyzes the process of adaptation of Ukraine to the European Union norms and institutions that provide adaptation of Ukraine to the EU legislation. The author focuses on the harmonization of not only current but also future legislation Ukraine with EU law, considering this process as an essential condition for strengthening economic ties between the parties; gradual integration of Ukraine into the EU market; complete the transition to a functioning market economy. The main areas where harmonization is made by joining international commitments in a particular area, UA defines the protection of intellectual property rights, energy, statistics, transport, industrial and enterprise policy, financial services, labor and social relations, communications, environmental environment, the fight against money laundering and financing of terrorism, countering drug trafficking, the fight against crime and corruption, counter-terrorism legal cooperation, customs, establishment, investment, public finance management.

Key words: Ukraine; the European Union; the adaptation of the Agreement on Partnership and Cooperation Association Agreement; EU policies; Eastern partnership; state institutions.